

реченнєву цілісність, сформується така узагальнювальна максима: час творить не тому, що він є достеменним деміургом, а тому, що є людина, яка може сказати, що час – творить.

Може скластися враження, що у збірці “Його Величність Час” авторку чи не найбільше бентежить питання: час – це що? Насправді вона замислюється над питанням значно складнішим і, сказати б, гостросюжетнішим: час – це як? Вона напружено шукає той шифр, що нарешті відкриє герметичну замкненість сейфа часу і явить-таки його енігматично прихований механізм, який дозволить зрозуміти-усвідомити, як час функціонує, творить, живе. Вона конче прагне зазирнути у ґрунтовно засекречену лабораторію часу, щоби потім усе побачене співвіднести зі своїм знанням про людину та її життям-буттям. Це спроба послабити, а якщо вдасться, то й нівелювати споконвічну залежність мислячого духу від часу, й у цій зухвало-закономірно-необхідній спробі відчувається-вгадується абсолютно органічне бажання якщо не урівняти статус людини мислячої, інтелектуально енергетичної у взаєминах з невловно-загадковим часом, то принаймні підвищити ці взаємини у класі.

У вербальних структурах від Людмили Тарнашинської постійно пробивається й виблискує ген раціональності. Цілком імовірно, що наявність раціогену стримує, обмежує, гальмує просування до прориву в розумінні внутрішнього, приховано-непідвладного механізму часу. Проте пошукова сюжетика збірки оприявнює доволі несподівану й оригінальну колізію: градація раціовербальних звернень до часових категорій урешті обертається цілком контр-раціональними гранями, і книжка постає формою замовляння часу. Замовляння, у якому починають “працювати” ір-, над-, постраціональні мотиви та прийоми, засновані на повторюваності й нагнітанні слів, образів, зорових ракурсів. І майже фізично стає відчутно, що проблема підбору шифру й відкриття сейфа часу – насправді лише справа часу і що верліброві сколки (вони ж – верліброві структури) також додадуть свою дешифру до віднайдення шифру та відкриття цього сейфа.

Отримано 17 січня 2012 р.

м. Херсон

Надія Гаврилюк

ІЛЮЗІЇ І РЕАЛЬНОСТІ, АБО ЕЛІКСИР ЩАСТЯ

Імовірно, у кожного автора знайдеться центральне поняття, що прочинить двері до його поетичної майстерні. Для молодого харків'янки Люцини Хворост, що позаторік дебютувала книжкою поезій “ГалЮЦИНАЦІЇ” таким, на мою гадку, є поняття ілюзії. Справа не тільки в тому, що ілюзії – одна з граней галюцинацій, і навіть не у прямому підтвердженні, що “Паперовий кораблик” – “не що інше, як одна з галЮЦИНАЦІЙ”, яке винесено на четверту сторінку обкладинки (*Люцина Хворост. Паперовий кораблик. Поезії. Новели і притчі. – Харків: ЕДЕНА, 2010. – 80 с.*). Річ у тім, що авторка сповідує багатовимірність світу, яка априорі провокує на неоднозначність сприйняття реальностей – духовної, художньої, матеріальної. Критерій розрізнення ілюзії та реальності – свідомість людини (автора, слухача, читача), що заломлює враження й розкладає його на спектр емоцій і роздумів.

Здавалося б, усе просто: для дитини (і поета, адже поетична свідомість схожа на дитяче вміння дивуватися світу і схоплювати суть) паперовий кораблик –

реальний, для дорослого – бутафорія. І справді, хіба паперовий кораблик захищений від потоку, від потоку часу; хіба здатен привести до золотого руна, стати міцним сховком віри? Утім ця ірреальність теж ілюзорна, бо Слово – джерело світу для письменника (“Хтось у Слові шукає джерел”); у ньому – віра, що можна, попри негоди життя, відшукати еліксир щастя; що є надбання духу, які перебувають поза часом.

Тонка грань між ілюзією і реальністю визначається саме часом – цим дволиким Янусом, що показує свідомості то один, то другий профіль. Оті лики римського бога, покровителя мореплавців – закономірність для “Паперового кораблика”. Пливучи морем життя, ми відкриваємо спершу “юначе лице” Януса (оптимізм, максималізм), а згодом – “старече” (мудрість, пам’ять про тіні кожної речі). У вірші “Профілі” авторка визнає слушність кожного лику, хоча й афористично надає перевагу лику зрілості.

Ти юнацьким оманам не вір:
Тільки вік нам вигострює зір.

Але саме зрілість авторки не дає підстав запідозрити її в радикальному запереченні юначих “ілюзій”, романтичного світосприйняття й поетичного світобачення. Таке заперечення – одна з оман для неуважного подорожнього.

Два первні однаково серцю зрідні:
я й світло люблю, що мене відкидає,
й пільму, що оселю лаштує мені.

Прийняття смерті як частини життя, прийняття життя в його щасливих моментах, постійне прагнення до божественного просвітлення духу й душі – усе це належить до “півдельфійської, півсуфійської мудрості”, що досягається в тиші усамітнення як найцінніше надбання в мандрівці до себе та Бога (“Ця мудрість не для площі, не для війська”):

Він сто печалей по дорозі звідав,
а ще жар-птиць пускає з рукава.
Бо мудрість, хоч сумна, та ясновида,
і в смутку, і в просвітленні – права.

Вона, та мудрість, черпається з кожного струмочка: дитинства (“Де весни цвіли Гобеленами лук”, “Гойдалка”); щирості і глибини почуття (“Моя застигла маска – мій шолом”); Святого Письма (“Порох”); природи (“Ця осінь крізь тебе, ця осінь крізь тебе тече”); музики (“Вулична пісня”); літератури класичної (“Старий поете, ми твої пісні”) і сучасної (“Гей, танечнице крилата”). Усе перелічене не запозичується, а стає реплікою філософського діалогу, відлунює в текстах явно (епіграфи з Л. Стаффа, О. Ковальової в останніх зі щойно згаданих поезій) чи приховано (наприклад, “Гей, танечнице крилата” нагадає пильному читачеві “Казку про перстень” М. Яцкова, “Танець смерті” Ш. Бодлера чи однойменний твір Ф. Г. Лорки), апелюючи до тези про неподільність життя, смерті та мистецтва.

Складаючись на перетині особистого і “привласненого” досвіду, творчість набирає глибини та афористичності (“То як у нас зітхають: воля Божа”), що інколи переходить у риторичне питання до себе й реципієнта, як у вірші “Ця осінь крізь тебе, ця осінь крізь тебе тече”:

Гляди облітають примари минулих подій.
Не мучся колишнім,
не прагни чужого едему.
...Де золота більше – на березі чи у воді?
...Де більше блакиті –
у небі, чи в серці твоєму?

Зрідка ця риторичність робить авторці кепську послугу, переводячи глибокий поетичний текст (“Душа моя ходить сама в яблуневім саду”) на банальність і позбавляючи змоги того, хто тримає “Паперовий кораблик”, самотужки шукати відповідь і домислювати неказане: “Мов яблуко з гілки, впаде моє слово із вуст. / Достиглим своїм, соковитим / – до кого озвусь? / Сади яблуневі – сьогодні мої вчителі: / Їх рід від землі – і плоди повертають землі”.

Подібне спрощення – випадковість, адже Люцина Хворост дуже тонко відчуває містерію творчості та матерію слова. Єдиний раз, коли в текст закрався русизм, маємо у щойно цитованій строфі поезії “Ця мудрість не для площі, не для війська”. Русизм “правá” у функції прикметника, вочевидь, спровоковано римою “рукава́ – правá”, але права бувають людські чи водійські, а мудрість – “і в смутку, і в просвітленні” має слухність (або має рацію). А може, ці дрібні прорахунки (поза волею авторки) мають і позитивне навантаження, позбавляючи як її, так і поціновувачів її поетичного хисту ілюзії довершеності, відкриваючи нову дорогу?

Мабуть, такою неторованою дорогою стає проза поета. Прозові мініатюри Люцини Хворост, за влучним спостереженням О. Ковальової, авторки післямови до “Паперового кораблика” – “поетичні і повчальні”. Отож маємо ще один вияв дуалізму, складові якого не заперечують, а тільки доповнюють і увиразнюють одне одного. Авторка й у прозі розмірковує про пошуки “свого слова” (її “Ліра” звучить у експресіоністичній тональності “Мого слова” В. Стефаніка, і, можливо, саме це асоціативно підштовхує Люцину Хворост прикладати до своїх прозових мініатюр жанрове визначення новели – спрацьовує “пам’ять жанру”). Культурний спадок активно працює і в новелі “Портрет” (активізуючи в пам’яті не тільки міф про Пігмаліона та Галатею, а й “Салдацький патрет” Г. Квітки-Основ’яненка, де професійне мистецтво на ярмарку життя розкриває справжню суть його поціновувачів, і навіть – “Портрет Доріана Грея” О. Уайльда, у якому маємо чіткий дуалізм мистецтва та життя). Подібний дуалізм обіграє харківська поетеса, запроваджуючи до “Портрета” альтернативний фінал. У такий спосіб маємо ніби два твори, два портрети художника і два портрети його натурниці (романтизовані – у першому випадку, приземлені – у другому). “Це означає, що до основного мотиву першого твору (“строфи”) поет іще раз повертається в другому (“антистрофа”) і розвиває його відтак не тільки симетрично, а й асиметрично – протиставно. Поетичний мотив від цього глибшав, набував поліфонічності, символізував відкритість, згадувану (в романтиків) незавершеність світу тощо” [1, 10].

Дисгармонію й неповноту світу чудово ілюструє притча “Еліксир щастя”, показуючи, що щастя – ефірна рідина, яка наповнює світ “дивною, невимовною радістю” [1, 67]. То що, щастя теж – ефемерна ілюзія, за якою кожен женеться, але ніхто не бачив? Але ж можна відчути аромат еліксиру, можна навіть втримати його в руках, якщо докладати зусиль і не заздрити чужому щастю, а цінувати своє. Бо без такої етичної самодисципліни, на думку авторки притчі, щастя вмить звітриється, краса вислизне з рук, наче пляшечка з еліксиром. Еліксир щастя стане еліксиром диявола, а людина гостро відчуватиме власну недосконалість.

Незавершеність світу символізує й жінка, що не відбивається у дзеркалах, з однойменної новели: дзеркало в матеріальному світі завжди дає “задзеркалля”, світ навиворіт, двійника (глибоко осмислена літературна тема). А що коли припустити, що у дзеркало зазирає душа? Вона вже непідвладна законам матерії, вона не відбивається у дзеркалах, бо вловима хіба для духовного зору, урешті (певно, найістотніше), у неї немає двійника-тіні, бо вона цілісна й довершена...

“Лише своєю творчою та духовною інтуїцією може митець, як суб’єкт, досягнути об’єктивного пізнання світу та надати виразу, себто експресії, абсолютному та духовному – цій справжній реальності, що є захованою сутністю поза зовнішньою видимістю явищ і речей довколишнього світу” [2, 206]. Таке прозирання в корінь притаманне молодій харківській авторці Люцині Хворост. І, звісно, саме таким вдумливим співтворцем, що здатен розрізнати суть і видимість, має бути той, хто візьме до рук “Паперового кораблика”.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Наєнко М.* Критика і літературознавство: Куди йдемо? // *Слово і Час*. – 2010. – № 12.
2. *Черв’яченко О.* Імпресіонізм та експресіонізм // *Українське слово: Хрестоматія української літератури та художньої критики ХХ ст.* – У 3 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. Наук. ред. А. Погрібний. – К.: Рось, 1994. – 704 с. – Кн. 1. – С. 206.

Отримано 5 жовтня 2011 р.

м. Київ

ЛТ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ МОНОГРАФІЇ ОЛЕСІ ОМЕЛЬЧУК

1 грудня 2011 р. в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України відбулася презентація монографії Олеси Омельчук “Літературні ідеали українського вісниківства (1922–1939)” (К.: Смолоскип, 2011. Серія “Українські студії”). О. Омельчук – кандидат філологічних наук, науковий співробітник відділу теорії літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Авторка статей про український літературний процес 1920–1930-х рр., упорядниця поетичної збірки Є. Маланюка “Лірика степу” (2007). У 2009 р. – лауреат премії літературознавчих досліджень ім. О. Ольжича видавництва “Смолоскип”.

У монографії досліджено літературну критику, художні твори, культурологічні розробки представників українського вісниківського кола: Д. Донцова, Є. Маланюка, І. Гончаренка, Юрія Клена, Ю. Липи, Л. Мосендза, Д. Віконської, Н. Геркен-Русової, О. Теліги, Р. Єндика, Л. Луціва та ін. Проаналізовано особливості вісниківського літературно-критичного стилю, концепти і стратегії, скеровані на формування бажаного літературного нарративу та національного культурного простору. Авторка простежує взаємодію вісниківських ідей з різними естетичними та ідеологічними парадигмами першої половини ХХ ст.

Модератор зібрання – *Р. Семків*, директор видавництва “Смолоскип”, презентувавши монографію, розповів також про серію “Українські студії”, інші найновіші книжки видавництва. Виступ авторки монографії *О. Омельчук* розпочав дискусію, до якої долучилися *Р. Семків*, наукові співробітники Інституту літератури *М. Сулима*, *Т. Рязанцева*, *Г. Сивокінь*, *Н. Шумило*, *О. Сінченко*, видавничий редактор “Смолоскипа” *Н. Ксьондзик*, поетеса, перекладач *В. Богуславська* та ін. Учасники обговорення наголосили на глибині й аргументованості об’єктивного, “відстороненого” письма, а також на дотриманні балансу у висвітленні драгливих тем.

Видання ввійшло до короткого списку “Книжки року 2011” у номінації “Хрестоматія” / “Літературознавство”.

Олена Поліщук

м. Київ

Отримано 23 грудня 2011 р.